

МАКЕДОНСКО СОНЦЕ

ЕКСКЛУЗИВЕН ФЕЛТОН

МАКЕДОНСКО ВЕКОВНО
ДУХОВНО ОПСТОЈУВАЊЕ

Подготвила: Милева ЛАЗОВА

На југозападните падини на планината Осогово, на надморска височина од околу 870 метри, во селото Лесново се наоѓа манастирот "Свети Архангел Михаил и пустиножителот Гаврил Лесновски", меѓу народот повеќе познат како Лесновски манастир. Овој манастирски комплекс го сочинуваат црквата, кулата-камбанарија, магацинската зграда со неколку помошни простории и обновените конаци, подигнати во XIX век. Се смета дека ктиторот на црквата "Свети Архангел Михаил" е деспотот Јован Оливер, кој во 1341 година ја подигнал оваа црква врз темелите на некоја постара базилика, која постоела во времето на анахоретот Гаврил.

Како најбележит период од постоењето на манастирската црква во селото Лесново се одредува средината на XV век, кога тогашниот српски цар

Душан од игуменија ја издигнал во ранг на епископија, истовремено назначувајќи ја за седиште на во тоа време новоформираната Злетовска епархија. Денес таа влегува во составот на Брегалничката епархија.

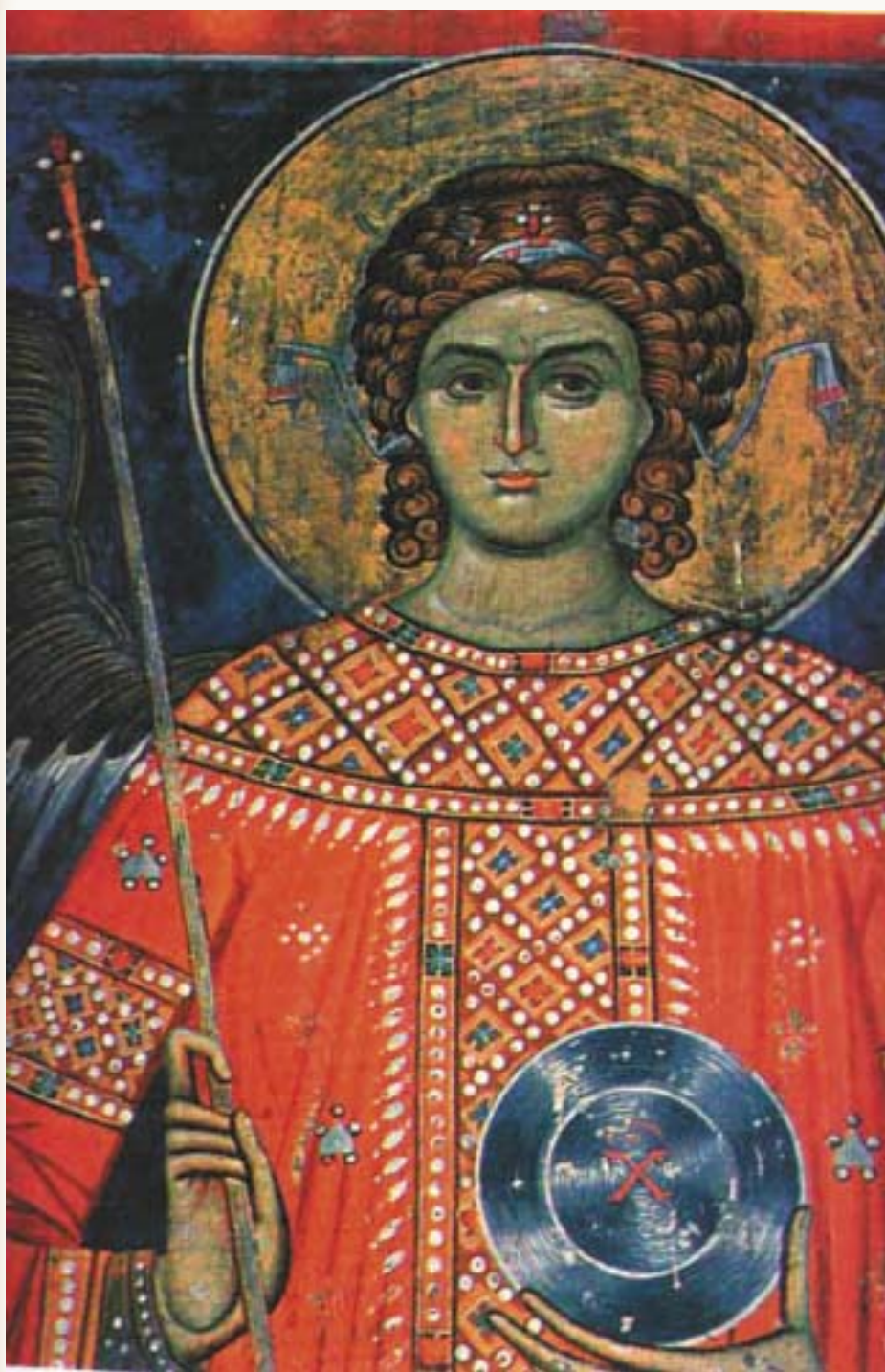

ЛЕСНОВСКИОТ МАНАСТИР СО НАЈМОНУМЕНТАЛНО ФРЕСКОСЛИКАРСТВО

Во XV век, за време на изведувањето на одделни корекции, на истото место како и претходната, кон црквата била досидана припрата. Еден век подоцна, во просторот околу црквата биле изградени манастирски ќелии и трпезарија, од кои денес се зачувани само некои остатоци.

Во XVIII век манастирот одиграл мошне значајна улога во ширењето на словенската писменост. На тоа место била формирана книжевна школа.

ОПСТОЈУВАЊЕ

Настанувањето на манастирот се поврзува со животот на пустиножителот Гаврил Лесновски. Во опширното житие на пустиножителот од 1868 година е наведено дека за време на неговиот живот манастирот постоел и тој таму се замонашил. Постои мислење дека манастирот бил изграден кога тој се замонашил или, пак, по неговата смрт, кога се развил култот за подвижнишкиот живот (како што е на-

ведено во неговото кратко житие од 1330 година). Не е утврдено времето во кое живеел Гаврил Лесновски. Постои мислење дека тоа треба да се бара во XI век, а оттаму е и заклучокот дека манастирот бил изграден во втората половина на XI век, кога во пределот северно од Брегалница силно бил развиен култот за пустиножителите, меѓу кои и за Гаврил. Прв пат во пишани споменици се спомнува во 1330 година, кога книжевникот Станислав во манастирот препишал про-

лог, каде го сместил и краткото житие на Гаврил Лесновски. Денес ракописот се чува во Белград.

Манастирската црква спаѓа во редот на крстообразни цркви. Нејзиниот куполест свод се потпира на четири цврсти столбови. Од надвор олтарната апсида е шестострана. Нартексот бил изграден неколку години по подигнувањето на црквата. Над него, по углед на самата црква, се надвишува купола. Така, нартексот заедно со црквата сочинуваат една компактна целина.

Фрескоживописот е дело на четири автори. Имињата на тројца од нив се потпишани врз цоклата, додека името на четвртиот зограф е сосема избришано. Поради фактот што потписите не се ставени на секоја од одделните фрески, речиси е невозможно да се одреди авторството.

Прецизниот, чист цртеж со богата орнаментика и колорит доаѓа до израз на фреските со фигурата на Архангел Михаил, потоа на портретот на ктиторот на црквата и на сцените со "Болните од крста", "Успение на Света Богородица", "Михаил го спасува Цариград од Сарацените" и други.

Постои разлика во ликовните изведби на фреските, каде што изразот е помалку прецизен, речиси груб. Тоа се забележува на фигурите на четирите евангелисти: Матеј, Марко, Лука и Јован, потоа на сцените во кои е предадено "Воскресението на Лазара", "Предавството на Јуда", "Водење кон крстот", "Исцелувањето на слепиот" и др.

Од живописот во нартексот се издвојуваат композициите од животот на Христа и дејанијата на Светителите, како и илустрациите на Давидовите псалми. Портретите на цар Душан и на царица Елена се едни од најмонументалните во средновековното фрескосликарство. Прв пат во оваа претстава се јавува Синот Божји, за разлика од вообичаената каде што ангелите се тие кои ја имаат улогата на делители на венци.

Од особено значење во Лесновскиот манастир е иконостасот од 1814 година, изработен во релативно покрупна резба од мајсторското длето на познатата мијачка копаничарска школа предводена од Петре Филиповски-Гарката, што воедно претставува и нивно првенче, по кое следуваат иконостасите во црквите: "Свети Спас" во Скопје, "Свети Јован Бигорски", како и оној во црквата "Свети Никола" во Крушево, кој заедно со црквата настрадал во

пожар. Сегашниот иконостас е поставен на местото на некој постар, кој е отстранет од црквата.

КОПАНИЧАРСКА ТАЈФА

Во црквата се наоѓал и стар иконостас кој по својата форма бил сличен на познатите иконостаси во Марковиот манастир, или во црквата "Света Богородица Перивлептос" во Охрид. Иконостасот е отстранет во 1814 го-

дина, кога бил изграден големиот копаничарски иконостас, кој денес се наоѓа во црквата. На стариот иконостас се наоѓале четири места за престолни икони. Но, од нив денес е останата само една, и тоа иконата на Света Богородица со Христа. Иконата е многу оштетена, така што е тешко да се каже дали е дело на зографската тајфа која ја живописала црквата по 1341 година. Меѓутоа, несомнено иконата му припаѓа на периодот од XIV век. За Лесновската црква се изработувале икони и во XVII век. Од нив се зачувани две, работени од раката на непознат зограф. На првата е насликана Света Богородица Троерачица со повеќе светители, а на втората е Исус Христос, исто така, со повеќе светители. Иконите се датирани во 1626 година, а денес се наоѓаат во Археолошкиот музеј во Скопје. На копаничарски изработениот иконостас се наоѓаат повеќе икони, дело на зографи кои работеле во XIX век. Меѓу нив се и двете икони со ликовите на словенските просветители Кирил и Методиј, работени спо-

ред една боена литографија во периодот по 1870 година, како и иконата "Погребение Христово", дело на познатиот зограф Димитрие Андонов-Папратишки. Меѓу иконите се наоѓа и една која секако била насликана во Света Гора. На неа е претставена Света Богородица-Умиление, како и повеќе композиции меѓу кои најинтересна е една на која е прикажана панорама на монашкиот скит посветен на Света Ана, скит во кој и денес постои зографска монашка тајфа, која слика исклучително икони.

Зборувајќи за подвижниот црковен инвентар треба да се нагласи дека од стариот мебел, денес се зачувани само еден пулт за икони од првата половина на XVII век и една певница од почетокот на XVII век. Сите три дела се изработени во техника - инкрустација со коска.

Особено внимание привлекува копаничарско изработениот иконостас, дело на копаничарската тајфа предводена од Петре Филипovski од село Гари. Во врска со изработката на иконостасот и неговото точно датирање треба да се наведе текстот на еден запис, испишан од раката на Петре Филипovski врз една страница од Лесновскиот поменик. До Втората светска војна овој поменик се чувал во Народната библиотека во Белград, а по бомбардирањето на градот тој бил уништен заедно со други драгоцен предмети и книги. Во Поменикот се вели дека во периодот од 1808 до 1811

година се вршеле поправки на манастирот, а потоа дека во 1811 година почнала работата на дрвениот иконостас и дека тој бил завршен во 1814 година. За иконостасот биле потрошени 22 кеси и 11.000 гроша, и плус 1.500 гроша за други трошоци.

Околу манастирот се наоѓаат старите конаци. Денес тие делумно се разрушени. Се разбира, конаците биле градени во етапи, но ниту еден дел од зградите не е постар од XIX век. Бла-

годарение на жителите на Кратовско и на Кривопаланечко манастирот успеал да опстои низ целиот среден век, сè до денес, бидејќи неколку пати тие го поправале.

Овој манастир е еден од побогатите книжевни центри во Македонија. Низ повеќе институции надвор од државата се чуваат ракописи кои токму во него се пишувани или потекнуваат од неговата богата библиотека. Познати се збирките во Белград, во Софија, во Пловдив. Досега славистиката идентификува значителен број ракописи од овој манастир, од кои позначајни се: "Прологот" од 1330 година, "Минејот" од 1342 година, "Паранејсот" од 1353 година итн. Голем е и бројот на книжевниците кои во манастирот ја вршеле својата книжевна дејност. На прв план тоа е Станислав - првиот книжевник од Лесновскиот книжевен цен-

тар и основач на калиграфската школа; Партенија, негов ученик; псевдонимниот книжевник Тахота; Калиник; Драјко; Радоња; Силвестер; поп Лазар од Кратово; поп Никола итн. Неговото прераснување во книжевен центар се поврзува со фактот дека манастирот имал економски богат статус. Под негова првична потчинетост биле многу цркви и манастири, како и села. Треба да се спомне дека тој бил и засолниште на многу револуционери и ослободителни групи, кои се бореле за слобода на македонскиот народ.

(продолжува)